

سخن سردبیر

نزول قرآن به تناسب پیشرفت دعوت اسلامی صورت می‌گرفت. نوع واکنش‌هایی که مخاطبان اولیه دعوت اسلام از خود نشان می‌دادند، از جمله عوامل حکمت‌آمیز نزول تدریجی سوره‌ها و آیات قرآن بود. تناسب میان وضعیت‌های اجتماعی و سیاسی موجود در میدان دعوت پیامبر و واکنش‌های مخاطبان، در کنار مصالح بلندمدت دعوت اسلامی، نزول تدریجی آیات را موجه می‌ساخت. درک دقیق این وضعیت‌ها، مفسران را در فهم هرچه روشن‌تر مرادهای الهی یاری می‌دهد.

بازیگران قومی و اجتماعی صحنه دعوت، در طول بیست‌وسه سال نزول قرآن، شامل قریش که پیامبر از میان آنان بود و قبایل اوس و خزرج ساکن در یثرب بودند. افزون بر این، یهودیان ساکن یثرب و اطراف آن، از جمله بنی‌قینقاع، بنی‌نضیر، بنی‌قریظه، خیبر و فدک نیز در این عرصه حضور داشتند.

دعوت اسلامی در طول رسالت پیامبر، موجب شکل‌گیری واکنش‌های اعتقادی و دسته‌بندی‌های دینی شد. گروه‌هایی چون مشرکان، اهل کتاب، منافقان و بیمار دلان، واکنش‌های منفی نسبت به دعوت اسلام داشتند. در مقابل، همراهان پیامبر شامل اصحاب آن حضرت، مهاجران، انصار، اصحاب بیعت رضوان و همسران ایشان، از جمله یاران وفادار آن حضرت به‌شمار می‌رفتند.

آیات بسیاری از قرآن ناظر به این دو گروه (همراهان و معارضان) نازل شده‌اند. شناخت دقیق‌تر این گروه‌ها و واکنش‌های آنان در برابر دعوت اسلام، مفسر را در فهم ژرف‌تر مرادهای الهی یاری می‌کند. از این‌رو، در این شماره از مجله «قرآن پژوهش» که با همکاری پژوهشکده دانشنامه‌نگاری پژوهشگاه و دانشنامه قرآن پژوهی تهیه شده است، بر آنیم تا تصویری روشن‌تر و تحلیلی دقیق‌تر از گروه‌هایی که بازیگران اصلی صحنه نزول قرآن بوده‌اند، ارائه کنیم.

امیدواریم مجموعه مقالات این شماره، محققان را در شناخت مرادهای الهی از آیات مرتبط با این گروه‌ها یاری رساند. در پایان، مراتب سپاس خود را از سروراست محترم دانشنامه قرآن پژوهی، حضرت آیت‌الله رشاد (دامت برکاته)، و ریاست ارجمند پژوهشکده دانشنامه‌نگاری، حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین استاد مقیمی حاجی (زید عزه) و نیز محققان و همکاران گرامی آن مجموعه اعلام می‌دارم.

عبدالکریم بهجت‌پور

